

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра політології і державного управління**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан факультету суспільних наук
Остапець Ю.О. /
«30» червня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАЦІОНАЛІЗМУ

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	052 Політологія
Освітня програма	Політологія
Статус дисципліни	вибіркова
Мова навчання	українська

Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія і практика націоналізму» для здобувачів вищої освіти галузі знань **05 Соціальні та поведінкові науки** спеціальності **052 Політологія** освітньої програми **Політологія**.

Розробник: **Зан М.П.**, доцент, кандидат історичних наук, доцент кафедри політології і державного управління.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри політології і державного управління

протокол № 10 від «30» червня 2025 р.

Завідувач кафедри Ключкович А.Ю.

Схвалено науково-методичною комісією факультету суспільних наук

протокол № 8 від «30» червня 2025 р.

Голова науково-методичної комісії Попадич О.О.

© Зан М.П., 2025 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2025 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	4-ий	
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин: для денної форми навчання: 3 аудиторних – 60 самостійної роботи студента – 60	7-ий	
	Лекції:	
	34	
	Практичні (семінарські):	
	26	
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:	
	-	
Форма підсумкового контролю: усна	Індивідуальна та самостійна робота:	
	60	

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання вибіркової навчальної дисципліни «**Теорія і практика націоналізму**» є засвоєння студентами-політологами базових теорій нації та націоналізму, засвоєння суспільно-політичних та теоретико-методологічних складових формування знань про націю та націоналізм в європейській інтелектуальній традиції а також вироблення системного розуміння причин, перебігу та наслідків націоналізму в сучасному світі.

Відповідно до освітньо-професійної програми, вивчення вибіркової навчальної дисципліни «**Теорія і практика націоналізму**» сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

1) загальних компетентностей:

- знання предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК01);
- здатність бути критичним і самокритичним (ЗК03);
- здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності) (ЗК04);
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК06);
- здатність працювати у міжнародному контексті (ЗК08).

2) фахових компетентностей:

- здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки (СК01);
- здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки (СК02);
- здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування (СК05);
- здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні (СК06);
- здатність аналізувати проблеми у сфері національної безпеки, здійснювати моніторинг соціально-політичної стабільності у прикордонних регіонах (СК10);
- здатність розробляти механізми протистояння політичним ризикам, упереджувати виникнення конфліктних ситуацій у поліетнічному середовищі (СК11).

Окрім сказаного вище, вивчення вибіркової навчальної дисципліни «**Теорія і практика націоналізму**» дозволить здобувачу вищої освіти у подальшому орієнтуватися в проблематиці основних тенденцій розвитку нації та націоналізму в сучасному світі; використовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань; вміти приймати управлінські рішення у контексті діяльності суб'єктів етнополітики, зокрема етнополітичних партій, громадських організацій етнічних меншин тощо; готувати рекомендації, аналітичні звіту, повідомлення та публічні виступи з проблематики націоналізму.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення вибіркової навчальної дисципліни «**Теорія і практика націоналізму**» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньо-професійної програми (ОПП):

ОК 05	Історія зарубіжних політичних вчень;
ОК 06	Історія політичної думки України;
ОК 11	Загальна теорія політики;
ОК 12	Політична ідеологія та психологія;
ОК 13	Етнополітологія.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до ОПП «Політологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності;	ПРН-01
вміти критично мислити у сфері професійної діяльності;	ПРН-03
розуміти історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення;	ПРН-07
вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки;	ПРН-08
вміти застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки;	ПРН-09
вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні;	ПРН-13
уміти розробляти комплексні заходи, пропозиції та рекомендації з метою упередження виникнення конфліктних ситуацій у поліетнічних регіонах;	ПРН-18
вміти визначати національні пріоритети та інтереси України з урахуванням безпекової складової в умовах викликів, ризиків і загроз, у тому числі зовнішніх.	ПРН-19

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування вибіркової навчальної дисципліни «Теорія і практика націоналізму»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
розуміти політичні та теоретичні складові формування знань про націю та націоналізм в європейській інтелектуальній традиції;	ПРН-01
давати критичну оцінку сучасним національним рухам і проявам етнонаціоналізму;	ПРН-03
розуміти етимологію понять «нація» та «націоналізм», витоки та трансформацію цих категорій упродовж історичного часу;	ПРН-07
знати використовувати типології нації та націоналізму, акцентуючи увагу на їх науковій абстракції та предметній поліваріантності;	ПРН-08
вміти аналізувати проблематику нації та націоналізму в сучасних умовах глобалізації;	ПРН-09
уміти аналізувати публічну політику в дискурсі націоналізму на місцевому, національному, європейському та глобальному рівнях;	ПРН-13
вміти розробляти комплексні заходи, пропозиції та рекомендації з метою упередження конфліктів, що виникають на ідеологічних підвалинах етнонаціоналізму;	ПРН-18
вміти визначати національні пріоритети та інтереси України з врахуванням викликів, ризиків і загроз, пов'язаних із проявами етнонаціоналізму в прикордонних територіях.	ПРН-19

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Методи навчання

Методами навчання дисципліни «Теорія і практика націоналізму» є:

- 1) лекція-бесіда;
- 2) пояснювально-ілюстративний метод;
- 3) інтерактивний метод;

- 4) пояснювально-спонукальний метод;
- 5) евристична бесіда;
- 6) обговорення;
- 7) дискусія;
- 8) практичне (семінарське) заняття;
- 9) колоквіум;
- 10) спілкування з керівниками національно-культурних товариств Закарпатської області.

Форми оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: індивідуальне та фронтальне опитування студентів на практичних (семінарських) заняттях; презентація індивідуального завдання (складання колоквіумів).

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний залік.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання				Модульна контрольна робота	Сума
Практичні (семінарські) заняття				Індивідуальна робота	50
T3	T4	T5	20		
10	5	15			

T3, T4, T5 – теми

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання				Модульна контрольна робота	Сума
Практичні (семінарські) заняття				Індивідуальна робота	50
T7	T8	T9	T10		
5	5	11	9		

T7, T8, T9, T10 – теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	6	30	7	30
Колоквіум	1	20	1	20
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

До письмової контрольної роботи допускаються всі студенти, незалежно від кількості балів, отриманих на практичних заняттях і презентації індивідуального завдання.

Модульна контрольна робота складається з трьох запитань описово-аналітичного характеру.

Перше запитання покликане оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 10 балів.

Друге запитання має на меті оцінити розуміння теоретичних концепцій нації та націоналізму, їх типологій, становлення української нації та націоналізму. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, друге запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 15 балів.

Третє запитання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків студента з визначеної проблематики, третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 25 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до «*Положення про порядок та методичку проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті*» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1

НАЦІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ ТА ЕМПІРИЧНІ РЕАЛІЇ

ТЕМА 1. ЕТИМОЛОГІЯ ПОНЯТТЯ «НАЦІЯ» У ДОБУ АНТИЧНОСТІ, СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА НОВОГО ЧАСУ

Поява терміну «нація» в античні часи. Трактатування терміну Цицероном. «Нація» в Римській імперії. «Нації» у Біблії. Поняття «нація» в епоху Середньовіччя. Роль середньовічних університетів у формуванні категорії «нація». «Нації» на церковних соборах Католицької церкви. Термін «нація» в юридичних документах середньовічних держав. Соціально-економічний, етнічний та правовий контексти терміну «нація» у добу Середньовіччя.

Гене́за терміну «нація» в умовах становлення становлення індустріального суспільства в країнах Західної Європи. Етатистське розуміння «нації» в Англії та Франції. Ототожнення «нації» і «громадянства». Французькі просвітники про «націю». Роль Великої Французької революції у формуванні категорії «нація». Етнічне розуміння «нації» у Німеччині. Розуміння категорії Й. Гердером.

ТЕМА 2. ПОЛІТИЧНЕ ТА ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «НАЦІЯ» У ДР.П. ХІХ – ХХ СТ.

Психологічне обґрунтування терміну нація Е. Ренаном. Консервативна трактовка поняття «нація» лордом Актоном. Расовий підхід щодо «нації» у А. де Гобіно. Інтерпретація категорії «нація» М.Вебером. Поняття «нація» в трактовці «австро-марксистів» К. Каутського, О. Бауера, К. Реннера.

Визначення поняття «нація» в рамках марксистської концепції суспільного ладу. Ленінська теорія нації. Визначення категорії Й. Сталіним. Джерела концепції Й. Сталіна. Еволюція дефініції «нація» в СРСР. Національне питання в СРСР та ідея формування суперспільноти «радянського народу».

Наукові трактовки терміну «нація» в працях західних дослідників (Ф. Майнеке, К. Гейз, Г. Кон). Визначення «нації» у дослідженнях Е. Сміта, Е. Гелнера, Б. Андерсона, К. Келгона, Л. Снайдера, Р. Брюбейкера, І. Кедорі та ін.

ТЕМА 3. ФЕНОМЕНОЛОГІЯ (ТЕОРІЯ) НАЦІЇ

«Нація» у раціоналістичній соціології М. Вебера. Об'єктивні та суб'єктивні характеристики нації. Розмежування категорій «нація», «громадянство» та «суспільство», «держава». Комунікативна теорія нації К. Дойча. Поняття «компліментарність».

Етатистська теорія нації. Підхід Е. Гіденса. Етніцистська концепція нації. Ознаки нації за Е. Смітом. «Інструменталістська» теорія нації. Дослідження Е. Гобсбаума, Е. Гелнера, Б. Андерсона.

ТЕМА 4. ТИПОЛОГІЯ НАЦІЙ

Типологія націй Г. Гегеля. «Історичні» та «неісторичні» нації. Три стадії розвитку людської цивілізації за Г. Гегелем. Дискусії з приводу типології Г. Гегеля. Полеміка Г. Грабовича та І. Лисяка-Рудницького.

Типологія націй Ф. Майнеке. Історичний критерій дихотомії «культурні – політичні нації». Доповнення типології Ф. Майнеке у підходах Я. Крейчі та В. Велімськи. Повномасштабні, політичні, етнічні нації, етнічні групи.

Типологія націй Г. Сеттона-Вотсона. «Нові» та «старі» нації. «Перехідні» нації. Відносність типологій націй. Модифікації типологій.

ТЕМА 5. УКРАЇНЬСЬКА НАЦІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ ТА ЕМПІРИЧНІ РЕАЛІЇ

Термінологічні проблеми визначення «української нації». Етнічний та політичний чинники визначення дефініції. Примордіалістські та модерністські потуги у трактуванні терміну.

Етніцистська традиція української націогенези. Соціально-біологічний варіант примордіалізму Л. Залізняка. «Культурницький націоналізм» А. Пономарьова. «Політико-генетична версія» Я. Дашкевича. Версія української націогенези І. Лисяка-Рудницького.

Модерністська версія генези української нації. Концепція Б. Кравченка. Процес становлення української нації у поглядах Р. Шпорлюка. Становлення вітчизняних модерністських концепцій (Я. Грицак, В. Смолій, О. Гуржій).

Становлення української національної ідентичності та національної свідомості. Історико-культурні, суспільно-політичні чинники та хронологічні рамки процесу складання української національної свідомості. Версія «національної революції» В. Смолія та В. Степанкова. Формування ідеологічного рівня суспільної свідомості українців. «Національне відродження» кінця XVIII – початку XIX ст. Ситуативність формування національної ідентичності українців (П.Р. Магочій). Концепція становлення національної свідомості українців через призму літературного процесу (Г. Грабович). Етапи українського націотворення (кінець XVIII – кінець XX ст.).

МОДУЛЬ 2

НАЦІОНАЛІЗМ: ТЕОРІЯ, ГЕНЕЗА ТА ПРАКТИКА

ТЕМА 6. ЕТИМОЛОГІЯ ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛІЗМ»

Поява терміну «націоналізм» у середньовічній Європі. «Відродження» терміну у XVIII ст. Семантика слова «націоналізм» у Й. Гердера, О. Баруеля. Негативний контекст «націоналізму» у XIX ст. «Націоналізм» у словнику Робера (1860).

Дефініція «націоналізм» у працях науковців. Визначення націоналізму К. Гейзом. Психологічне трактування явища Г. Коном та Л. Снайдера. Консервативна трактовка дефініції І. Кедорі. Визначення націоналізму Е. Гелнером. Соціологічний підхід Л. Віртса. Обґрунтування націоналізму Р. Шпорлюком. Багатоаспектність націоналізму у трактуванні Б. Шейфера.

Протилежність понять «націоналізм» та «патріотизм». Підходи Л. Снайдера та В. Коннора. «Шовінізм» як суспільно-політична практика. Концептуальні відмінності між «націоналізмом» та «шовінізмом».

ТЕМА 7. ФЕНОМЕНОЛОГІЯ (ТЕОРІЯ) НАЦІОНАЛІЗМУ

Ідея Т. Нейрна про «фольклор націоналізму». Націоналізм як міфологія. Детерміністський міф. Уявлення про самодостатність націоналізму. Штучність націоналізму як антитеза «природності» соціального явища. Марксистська «теорія помилкової адреси». Націоналізм як ірраціоналістична сила («теорія Богів і Темряви»). Ідея про богообраність нації як націоналістичний міф. Націоналістичні міфи в радянській історіографії.

Націоналізм як доктрина. Концепція Е. Сміта. Схема розвитку націоналістичної економіки (Г. Джонсон). Модернізацій на версія націоналізму. Концепція Е. Гелнера. Націоналізм як вияв структурних потреб індустріального суспільства. Деперсоніфікація суспільства.

Марксизм і націоналізм. Ідея «національного питання» у працях К. Маркса, В. Леніна, К. Каутського, К. Реннера, О. Буера, Й. Сталіна. Інтереси буржуазії як породження націоналізму. Неомарксистські трактовки націоналізму. Аналіз «внутрішнього колоніалізму» Т. Нейрна. «Винахід традиції» Е. Гобсбаума. «Уявлені спільноти» Б. Андерсона.

Консервативна версія націоналізму. Витоки традиції. Ідеї лорда Актона. «Націоналізм» (1960) І. Кедорі. Портрет націоналіста у світлі психології. Висновки «берклійської групи»

дослідників націоналізму. Вияви націоналізму в релігійному фундаменталізмі, фашизмі, комунізмі, сектантстві тощо.

Співвідношення понять «націоналізм», «нацизм» та «фашизм». Концепція Е. Сміта. Націоналізм та расизм. А. де Гобіно «Есе про нерівність людських рас». Л. Вольтман «Політична антропологія». Расові концепції Р. Нокса (Англія), Дж. Нотта (США). Суспільно-політична практика апартеїду. Ідеологія негритюду (Африка). Расистські ідеї та практика сучасних країн Заходу.

ТЕМА 8. ТИПОЛОГІЯ НАЦІОНАЛІЗМУ

Типологія націоналізму К. Гейза. Класифікація націоналізмів за Г. Коном. Позитиви та недоліки «класичних» типологій К. Гейза та Г. Кона.

Типологія націоналізму Л. Грінфелд. Аналіз національного буття Англії, США, Франції, Росії, Німеччини. Індивідуалістично-ліберальний та авторитарно-колективістський націоналізми. Громадянський та етнічний націоналізм. Протиріччя та ремінісценції в типології Л. Грінфелд.

Історичні типології націоналізму. Чотири фази націоналізму Л. Снайдера. Критичні зауваги до типології. Історико-хронологічна типологія націоналізму Г. Тревора-Ропера. Утилітаризм та європоцетризм історичних типологій.

Соціологічні типології націоналізму. Типологія Л. Віртса. Гегемоністський націоналізм. Партикуляристський націоналізм. Маргінальний націоналізм. Націоналізм меншин. Типологія К. Симонс-Симоналевича. Націоналізм більшостей та меншостей. Націоналістичні рухи. Рухи меншин та визвольні рухи. Метафізичність типології К. Симонс-Симоналевича.

Типологія націоналізму Е. Сміта. Етноцентричний та поліцентричний націоналізм. Типологія націоналістичних рухів. Антиколоніальні, інтеграційні, сепаратистські, діаспорні, іредентистські, глобалістські (пан-) рухи.

Політологічна типологія націоналізму М.Гайдмана. Функціоналістський принцип класифікації націоналізму. Націоналізм пригноблених народів, іредентистський, запобіжницький та престижницький націоналізм. Поділ націоналізму на свідомий та несвідомий (Г. Айгайзер).

Політико-географічна типологія націоналізму. Поділ націоналізмів Е. Оріджа та К. Вільямса. Типологія націоналізмів Дж. Андерсона.

ТЕМА 9. УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ: ГЕНЕЗА, РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

«Націоналізм» в українській інтелектуальній традиції. Дискусії соціал-демократів та ліберал-демократів. Становлення українського націоналізму як чинного / інтегрального націоналізму. Український націоналізм та український націоналістичний рух початку ХХ ст. Ідеологічні ярлики. «Український буржуазний націоналізм». «Націонал-комунізм». Ліберально-демократичний та право-радикальний український націоналізм.

Історична генеза українського націоналізму. Фази становлення українського націоналізму як суспільно-політичної доктрини. Рівні українського націоналізму. Соціально-психологічний, ідеологічний та політичний. Роль української діаспори у філіації ідей та цінностей українського націоналізму в добу радянської влади. Відновлення українського націоналізму в незалежній Україні: проблеми, шляхи становлення.

Проблема типології українського націоналізму. Ідеологічні ярлики та заангажованість радянських вчених. Методологічна спроможність західних типологій у класифікації українського націоналізму.

Проблематика інтегрального українського націоналізму. Теоретики радикального українського націоналізму. М. Міхновський. Д. Донцов. М. Сціборський. Ю. Вассіян. Відмінність «донцовського чинного націоналізму» від радикального «інтегрального націоналізму» ОУН. Специфіка інтегрального українського націоналізму порівняно з європейськими варіаціями інтегрального націоналізму. Теорія, практика та перспективи інтегрального українського націоналізму.

ТЕМА 10. НАЦІЇ І НАЦІОНАЛІЗМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація як виклик класичним національним державам. Сутність та основні прояви процесу глобалізації. Виміри глобалізації. Глобалізація господарських взаємин. Глобальна економіка. Транснаціональні корпорації. Демографічні та екологічні наслідки глобалізації. Демографічні, фінансово-економічні та інформаційні потоки. Мультикультуралізм.

Мікронаціоналізм та націонал-сепаратизм початку ХХІ ст. «Пробудження коренів» протонаціональних (субетнічних) спільнот. Регіоналізм. Діалектика процесів глобальної уніфікації та фрагментації. Феномен «нового» націоналізму (концепція З. Бжезінського). Право на самовизначення націй на початку ХХІ ст.

Націоналізм у світлі концепції «зіткнення цивілізацій». Основні положення концепції С. Гантінгтона. Протириччя всередині цивілізацій. Локальні конфлікти. Мікрорівень та макрорівень конфліктності цивілізацій. Критика ідей С. Гантінгтона (У. Альтерматт).

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Форма навчання: денна				
	Усього	у тому числі			
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1. Нація: теоретичні конструкції та емпіричні реалії					
Тема 1. Етимологія поняття «нація» у добу Античності, Середньовіччя та Нового часу	2				4
Тема 2. Політичне та теоретичне обґрунтування поняття «нація» в другій половині XIX – XX ст.	2				4
Тема 3. Феноменологія (теорія) нації	6	4		10	4
Тема 4. Типологія націй	4	2			4
Тема 5. Українська нація: теоретичні конструкції та емпіричні реалії		6			4
<i>Модульна контрольна робота</i>	2				
<i>Разом за модуль</i>	16	12		10	20
Модуль 2. Націоналізм: теорія, генеза та практика					
Тема 6. Етимологія поняття «націоналізм»	2				4
Тема 7. Феноменологія (теорія) націоналізму	6	2		10	4
Тема 8. Типологія націоналізму	4	2			4
Тема 9. Український націоналізм: генеза, реалії та перспективи	2	6			4
Тема 10. Нації та націоналізм в умовах глобалізації	2	4			4
<i>Модульна контрольна робота</i>	2				
<i>Разом за модуль</i>	18	14		10	20
Разом за семестр	120	34	26	20	40

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Тема 3. Феноменологія (теорія) нації	4	
2.	Тема 4. Типологія націй	2	
3.	Тема 5. Українська нація: теоретичні конструкції та емпіричні реалії	6	
4.	Тема 7. Феноменологія (теорія) націоналізму	2	
5.	Тема 8. Типологія націоналізму	2	
6.	Тема 9. Український націоналізм: генеза, реалії та перспективи	6	
7.	Тема 10. Нації та націоналізм в умовах глобалізації	4	
Разом		26	

6.4. Індивідуальна та самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Тема 1. Етимологія поняття «нація» у добу Античності, Середньовіччя та Нового часу	4	
2.	Тема 2. Політичне та теоретичне обґрунтування поняття «нація» в другій половині XIX – XX ст.	4	
3.	Тема 3. Феноменологія (теорія) нації	14	
4.	Тема 4. Типологія націй	4	
5.	Тема 5. Українська нація: теоретичні конструкції та емпіричні реалії	4	
6.	Тема 6. Етимологія поняття «націоналізм»	4	
7.	Тема 7. Феноменологія (теорія) націоналізму	14	
8.	Тема 8. Типологія націоналізму	4	
9.	Тема 9. Український націоналізм: генеза, реалії та перспективи	4	
10.	Тема 10. Нації та націоналізм в умовах глобалізації	4	
Разом		60	

6.5. Індивідуальне завдання

Індивідуальна робота студента з навчальної дисципліни «Теорія і практика націоналізму» в рамках першого та другого модульних контролів передбачає складання двох колоквиумів із двох прочитаних наукових монографій (на вибір студента).

ПЕРЕЛІК ПРОПОНОВАНИХ НАУКОВИХ МОНОГРАФІЙ НА КОЛОКВІУМ (НА ВИБІР СТУДЕНТА):

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування про походження й поширення націоналізму. Київ: Критика, 2001. 317 с. URL: <http://litopys.org.ua/anders/and.htm>
2. Бочковський О. Вступ до націології. Регенсбург: Український Технічно-Господарський Інститут, 1947. 235 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/18540/file.pdf>
3. Брюбейкер Р. Переобрамлений націоналізм. Статус нації та національне питання у новій Європі / Переклад з англійської Олександра Рябова. Львів: Кальварія, 2006. 280 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk/sk704116.pdf>
4. Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм. Пер з англ. Київ: Таксон, 2003. 300 с. URL: <http://litopys.org.ua/gellner/gel.htm>
5. Гібернау М. Ідентичність націй. Київ: Темпора, 2012. 304 с.
6. Лангевіше Д. Нація, націоналізм, національна держава в Німеччині і в Європі. Київ: Видавництво «К.І.С.», 2008. 240 с.
7. Мирон-Орлик, Дмитро Ідея і Чин України. Київ: Рейнсхаус, 2021. 431 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Myron-Orlyk/Ideia_i_Chyn_Ukrainy_vyd_2021.pdf?
8. Пономарьов В. Цвітіння чудової квітки: Ольгерд Бочковський і відродження націй. Вид. 2-ге. Київ: Дух і літера, 2021. 184 с. (Серія «Постаті і культури»). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Ponomarov_Vitalii/Tsvitinnia_chudovoi_kvitky_Olgerd_Bochko_vskyi_i_vidrozhennia_natsii/
9. Ребет Л. Теорія нації. Мюнхен: Сучасна Україна, 1955. 199 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/21126/file.pdf>
10. Сміт Е. Д. Нації та націоналізм у глобальну епоху. Київ: Ніка-Центр, 2009. 320 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smg.htm>
11. Сміт Е.Д. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка. Київ: Темпора, 2010. 312 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smc.htm>
12. Сміт Е.Д. Націоналізм: теорія, ідеологія, історія. Київ: К.І.С., 2004. 170 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smt.htm>
13. Сміт Е.Д. Національна ідентичність / Пер. з англ. Київ: Основи, 1994. 223 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smi.htm>
14. Старосольський В. Теорія нації. Відень: Український Соціологічний Інститут, 1922. 144 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/27947/file.pdf>
15. Трансформація української національної ідеї / упоряд. О. Доній. Київ: Наш формат, 2019. 464 с.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

В умовах використання формату онлайн-навчання (дистанційного навчання) із застосуванням мережі Google Meet названі засоби, методи та форми визначаються за домовленістю зі здобувачами і в залежності від зручного виду взаємодії, застосовуються з допомогою існуючих функцій групових чатів та відеоконференцій.

Для ефективного засвоєння тематики є можливість демонстрації необхідних матеріалів на робочому столі комп'ютерного технічного засобу під час занять і семінарів. Зокрема, у разі

потреби, під час онлайн-заняття можна надати доступ до свого екрану, щоб показати презентації або іншу тематичну інформацію на робочому столі.

Планування лекційних і семінарських занять, модульних контрольних робіт, звітування за індивідуальну та іншу передбачену програмою роботу зі студентами, а також підсумкова перевірка знань у формі іспиту (заліку) здійснюється заздалегідь за допомогою прив'язки до Google-календаря. Синхронізація запланованих заходів виконується автоматично на всіх зручних для їх проведення пристроях.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

8.1. Основна література

1. Винайдення традиції / За ред. Е. Гобсбаума та Т. Рейнджера; Пер. з англ. М. Климчука. 2-ге вид., випр. Київ: Ніка–Центр, 2010. 448 с. (Серія «Зміна парадмигми»; Вип. 8).
2. Газоні Й. Чеснота націоналізму / пер. з англ. Олег Качала. Київ: Наш Формат, 2025. 256 с.
3. Касьянов Г.В. Теорії нації та націоналізму: Монографія. Київ: Либідь, 1999. 352 с.
4. Мала енциклопедія етнодержавознавства / редкол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін.; НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ: Довіра, 1996. 942 с.
5. Націоналізм. *Кирилюк Ф.М. Філософія політичної ідеології*: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. С. 334–367.
6. Націоналізм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. Київ: Смолоскип, 2006. 684 с.
7. Національна ідентичність. Хрестоматія / Упорядник Т. Воропай. Харків: Крок, 2002. 316 с.
8. Український націоналізм. Основи ідеології. Київ: Markobook, 2023. 256 с.
9. Український націоналізм: Антологія. Т. 1 / Упор. В. Рог. Київ: Українська видавнича спілка ім. Юрія Липи, 2009. 384 с.
10. Український націоналізм: Антологія. Т. 2 / Упор. В. Рог. Київ: Українська Видавнича Спілка ім. Юрія Липи, 2011. 352 с.

8.2. Допоміжна література

1. Вівчарик. М. Українська нація: шлях до самовизначення. Київ: Вища школа, 2001. 286 с.
2. Гринів О. Українська націологія: ХІХ – початок ХХ століття. Історичні нариси. Львів: Світ, 2005. 287 с.
3. Гринів О. Українська націологія: від Другої світової війни до відродження держави: іст. нариси. Львів: Світ, 2004. 590 с.
4. Гринів О. Українська націологія: між світовими війнами: іст. нариси. Львів: Світ, 2008. 430 с.
5. Грицак Я. Нариси історії України: Формування української модерної нації ХІХ – ХХ століття. Київ: Генеза, 1996. 360 с.
6. Донцов Д. Дух нашої давнини. Дрогобич: Відродження, 1991. 341 с.
7. Донцов Д.І. Націоналізм. Київ: ФОП Стебеляк, 2011. 256 с.
8. Квіт С.М. Дмитро Донцов: Ідеологічний портрет: Монографія. ВЦ «Київський університет», 2000. 260 с.
9. Кононенко П.П. Національна дія, нація, націоналізм: Монографія. Київ: Міленум, 2005. 358 с.
10. Конфлікти, що змінили світ / Наталя Іщенко (Гумба), Ігор Попов, Павло Щелін та ін.; художн.-оформлювач О.А. Гугалова-Мешкова. Харків: Фоліо, 2020. 186 с.: іл. (Великий наук. проект).
11. Кулик В. Український націоналізм у незалежній Україні. Київ: НаУКМА, 1999. 64 с.

12. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 Т. / Пер. з англ. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицака, А. Дешиці, Г. Киван, Е. Панкєвої. Т. 1. Київ: Основи, 1994. 554 с.
13. Майборода О. «Політичне русинство». Закарпатська версія периферійного націоналізму. Київ: НаУКМА, 1999. 25 с.
14. Майборода О. Російський націоналізм в Україні (1991–1998 р.р.). Київ: НаУКМА, 1999. 28 с.
15. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. Київ: ІПіЕНД, 2002. 272 с.
16. Національна стійкість України та національна безпека. Аналітична записка / за ред. О.М. Майбороди. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 40 с.
17. Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України? / Упор., передмова О.І. Шаблія. Львів: Світ, 1994. 416 с.
18. Українська політична нація: проблеми становлення: зб. наук. ст. / за ред. М.М. Розумного (заг. ред.), М.Т. Степика, В.М. Яблонського. Київ: НІСД, 2012. 384 с.
19. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості / пер. з англ. Тетяна Сахно. К.: Наш Формат, 2020. 192 с.
20. Шпорлюк Р. Імперія та нації: з історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусії. Київ: Дух і Літера, 2000. 354 с.

8.3. Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Інститут наукових студій націоналізму. URL: <https://insn.org.ua/>
2. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/>
3. Історія та теорія українського націоналізму (Курс). *Український інститут консервативних досліджень та інновацій*. URL: <https://conservative.study/courses/istoriia-ta-teoriia-ukrainskoho-natsionalizmu/>
4. Молодіжний націоналістичний конгрес. URL: <https://mnk.org.ua/nasha-ideologiya/>
5. Науково-ідеологічний центр імені Дмитра Донцова. URL: <http://dontsov-nic.com.ua/>
6. Націоналістичний портал. URL: <https://ukrnationalism.com/>
7. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/>
8. Незборима нація. URL: <https://nezboryma-naciya.org.ua/>
9. Незламна українська нація. URL: <https://www.ukrainiannation.com/>
10. Рада зовнішньої політики «Українська призма». URL: <http://prismua.org/>

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни
«Теорія і практика націоналізму»**

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)